

สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหราชอาณาจักร “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคม  
ของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย  
Working Among “Thai - Aus”: Social Networks  
of Thai Migrant Labourers in Australia<sup>1</sup>

ธนพฤษช์ ชามะรัตน์

Thanapauge Chamaratana

บทคัดย่อ

การย้ายถิ่นข้ามชาตินับเป็นหนึ่งในประเด็นศึกษาสำคัญแห่งยุคสมัย ปัจจุบันมีผู้คนกว่า 192 ล้านคน หรือประมาณร้อยละสามของประชากรโลกที่ทำงานในถิ่นฐานที่ไม่ใช่แผ่นดินเกิดของตน ปรากฏการณ์นี้ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของการศึกษาเรื่องการค้าย้ายถิ่น อย่างไรก็ตาม การศึกษาดังกล่าวมักมุ่งที่จะศึกษาในเรื่องประสบการณ์และภาคปฏิบัติของผู้ย้ายถิ่น ณ แผ่นดินปลายทาง แต่การศึกษาเชิงคุณภาพในครั้งนี้ นักวิจัยได้เปลี่ยนมุมมองของการศึกษาไปยังอีกด้านหนึ่งของเหรียญ โดยมุ่งศึกษาเบื้องหลังและความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มแรงงานย้ายถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะ ในนาม “แรงงานนักเรียนไทย - ออส” ผู้ซึ่งเล่าเรียนและทำงานในออสเตรเลีย โดยผู้วิจัยมุ่งหวังที่จะทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายดังกล่าว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย จำนวน 15 คน ซึ่งทำงานในนครซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีบอกต่อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้โปรแกรม

<sup>1</sup>This research has been funded by the Research Group on Wellbeing and Sustainable Development (WeSD), the Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University and Thailand Research Fund (TRF).

ATLAS.ti ร่วมกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม โดยใช้โปรแกรม Ucinet และ Netdraw ผลการศึกษาชี้ว่า เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส เป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ กระบวนการในการสร้างเครือข่ายทางสังคมดังกล่าวเริ่มจากการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวและการมีประสบการณ์ร่วม การขยายตัวของเครือข่ายทางสังคมเป็นแนวราบผ่านปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อน แม้จะมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เป็นหลัก นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ในเชิงการร่วมมือและการแข่งขัน ตลอดจนระยะเวลาของความสัมพันธ์ล้วนวางอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัวของแรงงานนักเรียนไทย - ออส ในเครือข่ายทางสังคมนี้

**คำสำคัญ** ไทย - ออส เครือข่ายทางสังคม เครือข่ายแรงงานย้ายถิ่น แรงงานไทย ในต่างประเทศ

### Abstract

International labour migration is one of the major issues of our time. Nowadays around 192 million people work outside their country of birth, about three percent of the world's population. This rapidly increasing phenomenon is examined in a large number of studies on migration. However, most of these studies focus on experiences and practicalities of migrants at the place of destination. In this study, I provided insight into the other side of the migration coined by investigating the background and relationship in the network of specific migrant labourer in the name of "Thai - Aus Student - Labourers" who study and work in Australia. I aimed to contribute to the understanding of the social network composition of Thai student migrant labourers in Australia and to analyze relationships within this network. Data were collected via in - depth interviews with 15 key informants as Thai labourers-"Thai - Aus" who are working in Sydney, Australia. Data analysis was contents analysis by the program of ATLAS.ti and social network analysis by the program of Ucinet and Netdraw. The results of the study indicated that social network of "Thai - Aus Student - Labourers" was informal. The process of social network construction

สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

started with personal relationships and common experiences. The network was extended horizontally through an exchange of interactions within a stable boundary. The characteristics of the relationship in network as multi - relations on common goal, base on benefit exchange. Moreover cooperation and competition relation, and the duration of relationship was based on personal relations.

**Keywords:** Thai - Aus, Social Network, Migrant Labour Network, Working Abroad of Thai Labourers

## ความนำ

การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทย แม้จะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมานานกว่าสามทศวรรษแล้ว แต่ก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน สะท้อนจากจำนวนแรงงานที่ย้ายถิ่นไปทำงานในต่างประเทศรวมทั้งถึงจำนวนคนหางานที่ขึ้นทะเบียนขออนุญาตไปทำงานต่างประเทศ ตามระบบของกระทรวงแรงงานที่มีจำนวนหลายแสนคนในแต่ละปี (Chamaratana et.al, 2010; Ayuwat and Chamaratana, 2013) โดยมีแบบแผนการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทยที่ถูกต้องตามกฎหมาย 5 รูปแบบ ได้แก่ บริษัทจัดหางานเป็นผู้จัดส่ง กรมการจัดหางานเป็นผู้จัดส่ง คนหางานติดต่อไปทำงานต่างประเทศด้วยตนเอง นายจ้างในประเทศไทยพาลูกจ้างของตนไปทำงาน และนายจ้างในประเทศไทยพาลูกจ้างของตนไปฝึกงาน (สำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ, 2558)

อย่างไรก็ตาม กระบวนการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของไทยในปัจจุบัน ได้เกิดนวัตกรรมการย้ายถิ่นแอบแฝงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสมรสกับชาวต่างชาติ เพื่ออาศัยสิทธิการย้ายถิ่นตามคู่สมรส การไปทำงานในลักษณะทำงานและท่องเที่ยว (Work and Travel) รวมถึงการพัฒนารูปแบบดั้งเดิมของการย้ายถิ่นของแรงงานไทย อาทิ การทำงานนอกเวลาของนักศึกษาไทยที่ไปศึกษาเล่าเรียนในต่างประเทศ ซึ่งประเด็นสุดท้ายนี้ กลับกลายเป็นช่องว่างให้เกิดธุรกิจนำพาแรงงานที่เป็นชนชั้นกลางมีการศึกษา รวมถึงแรงงานใหม่ที่มีแรงปรารถนาที่จะไปค้นหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ในต่างประเทศ ให้เข้าไปทำงานใช้แรงงานในประเทศที่มีความเจริญ และเป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียนระดับสูง ผ่านการเป็นนักเรียนนักศึกษาในสถาบันการศึกษา และใช้สิทธิทำงาน

นอกเวลา ก่อนจะกลืนกลายเป็นแรงงานที่ทำงานเต็มเวลาในที่สุด

ในกรณีดังกล่าว เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกรณีของนักเรียนไทยในประเทศ ออสเตรเลีย จนเป็นที่มาของคำว่า แรงงานนักเรียนไทย - ออส (Thai - Aus Student-Labourers) ที่หมายถึง แรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย ที่ใช้ช่องทางการเข้าสู่ประเทศ ออสเตรเลียผ่านกระบวนการจัดหาสถานที่เรียน แล้วใช้สิทธิทำงานนอกเวลาของนักเรียน ทำงานในระดับล่าง เช่น พนักงานทำความสะอาด พนักงานบริการส่วนหลัง (เด็กล้างจาน และทำความสะอาดครัว) มีหลายรายที่เลิกเรียนแล้วหันมาทำงานเต็มตัว เพื่อเก็บเงินและ ส่งกลับมาชำระหนี้ค่าบริการ (ค่าหัว) แก่บริษัทจัดหาที่เรียนหรือนายหน้าที่น่าพาไป กรณี เช่นนี้ถือเป็นการทำงานที่เสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมาย อีกทั้งยังขาดสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงานที่ถูกต้อง และอาจนำไปสู่ปัญหาที่จะเกิดกับตัวแรงงานนักเรียนไทยเอง อีกทั้งขอขบช่ายการคุ้มครองแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศของกระทรวงแรงงาน ก็ได้ครอบคลุมถึงกรณีนี้ (สำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ, 2558) เนื่องจาก สถานะในการเดินทางไปต่างประเทศของบุคคลเหล่านี้หาใช่ “แรงงานย้ายถิ่น” แต่เป็น “นักเรียน” นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาปรากฏการณ์ข้างต้น กลับพบว่ากลุ่มแรงงานนักเรียน ไทยในออสเตรเลีย หรือแรงงานนักเรียนไทย - ออส ดังกล่าว มียุทธศาสตร์สำคัญในการ เอาตัวรอดจากปัญหาที่ประสบในต่างแดน คือ การใช้ประโยชน์จากเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ระหว่างคนไทยในออสเตรเลีย โดยเฉพาะกับกลุ่มเพื่อนคนไทยที่ถักทอ ร้อยเรียงกันผ่านช่องทางออนไลน์และพื้นที่เสมือนจริง (Cyber Space) ที่คอยช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน (Chanarnupap, 2013: 519) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความคิดว่า หากเราสามารถ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมดังกล่าว ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจถึงบทบาท ความสัมพันธ์ รวมไปถึงอิทธิพลของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อการดำรงชีพเพื่อความอยู่ดีมี สุขของแรงงานนักเรียนไทยระหว่างการทำงานในต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยให้ได้องค์ความรู้ที่ สามารถนำเสนอเป็นนโยบายในการช่วยเหลือและป้องกันแรงงานนักเรียนไทยที่ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพต่อไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียน ไทยในออสเตรเลีย (แรงงานนักเรียนไทย - ออส) ในประเด็นบทบาทของสมาชิกใน เครือข่ายทางสังคม (Role of Social Network Member) พื้นฐานของการแลกเปลี่ยน

สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

เชิงผลประโยชน์ (Benefit Exchange or Transactional Contact) ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ (Directional Flow) ตลอดจนความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ (Frequency and Duration of Relationship)

### กรอบแนวคิดการวิจัย (Research Conceptual Framework)

ในการที่จะทำความเข้าใจความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย จำเป็นที่ต้องใช้แนวคิดที่เหมาะสมในการพิจารณา นั่นคือแนวคิดเครือข่ายทางสังคม ซึ่งมีฐานคิดที่ว่าในสังคมประกอบไปด้วยบุคคลหรือตัวแสดง (Actor) ที่มีความสัมพันธ์กันตามบทบาทหรือหน้าที่ของแต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนมีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายสังคม บางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีของการแลกเปลี่ยน เพราะบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคม หรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ (Boissevain, 1974; Ritzer, 1992; Wasserman and Faust, 1999; Kilduff and Tsai, 2003; De Jong, 2008)

กล่าวได้ว่า แนวคิดในเรื่องเครือข่ายทางสังคมนั้น เน้นการดำรงอยู่ของสายใยความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relation Web) ระหว่างบุคคล ที่มีการขยายครอบคลุมไปทั่วทั้งสังคม แต่การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมในทางสังคมวิทยาจะเน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายสังคมว่า จะส่งผลต่อพฤติกรรมซึ่งกันและกันอย่างไร ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยเรื่องรูปแบบและลักษณะของเครือข่ายสังคมมาอธิบายพฤติกรรมของบุคคลด้วย ในเรื่องนี้ Wasserman and Faust (1999) ได้อาศัยแนวคิดของ Boissevain (1974) พัฒนามาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็น (Ritzer, 1992; Wasserman and Faust, 1999) ดังนี้

ประเด็นแรก เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกในเครือข่ายทางสังคม (Role of Social Network Member) เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์อันหลากหลาย ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีบทบาท (Role Theory) เนื่องจากในเครือข่ายทางสังคมประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามบทบาทหรือหน้าที่ของบุคคลแต่ละคนนั้นมิได้มีเพียงบทบาทเดียว หากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องแสดงออกไปในแต่ละวัน ดังนั้น บุคคลสองคนอาจมีความสัมพันธ์กันได้ ทั้งในบทบาทเดียวหรือหลายบทบาทประกอบกันลักษณะนี้ เรียกว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว (Uniplex or

Single - Relation) และความสัมพันธ์เชิงซ้อน (Multiplex or Multi-Relation) ตามลำดับ ซึ่งบทบาทแต่ละกรณีจะมีปทัสถาน และความคาดหวัง เป็นตัวชี้แนะทางพฤติกรรมที่จะปฏิบัติต่อกัน

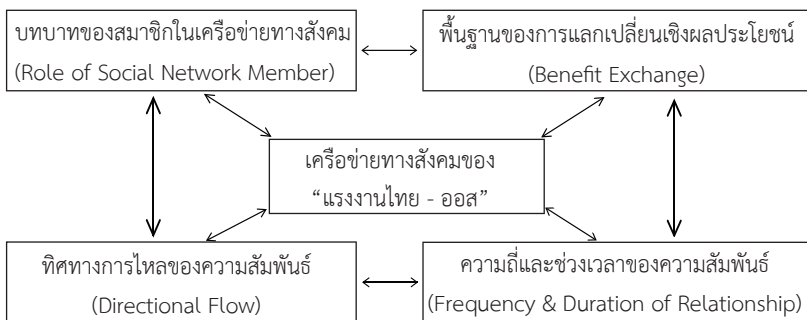
ประเด็นที่สอง เป็นการพิจารณาถึงพื้นฐานความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายซึ่งมักอิงแอบอยู่กับทฤษฎีการแลกเปลี่ยน โดยเชื่อว่าความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลในเครือข่ายทางสังคมมักตั้งบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนเชิงผลประโยชน์ (Benefit Exchange or Transactional Contact) เนื่องจากบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ตามปทัสถานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งด้านวัตถุ เช่น เงินทอง สิ่งของ และทางด้านจิตใจ เช่น ความช่วยเหลือที่ก่อให้เกิดบุญคุณที่ต้องมีการตอบแทนกันในภายภาคหน้า ความชื่นชมและนับถือส่วนตัว โดยที่ตัวบุคคลเป็นผู้ตัดสินใจเองในการที่จะเลือก หรือมีพฤติกรรมอย่างไร หรือแลกเปลี่ยนอะไรกับอีกบุคคลหนึ่ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมหรือความพอใจที่จะได้จากการแลกเปลี่ยนนั้น ๆ ด้วย

ประเด็นที่สาม เป็นเรื่องเกี่ยวกับทิศทางทางไหลของความสัมพันธ์ (Directional Flow) เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่วางอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนนั้น สามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทั้งแบบร่วมมือกัน (Cooperative) และแบบแข่งขันกัน (Competitive) นำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนที่สมดุล (Balance Reciprocity) และไม่สมดุลกัน (Negative Reciprocity) ในที่นี้หมายถึง การได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน ทั้งในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายหนึ่งอาจได้รับมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง

ประเด็นสุดท้าย เป็นเรื่องของความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ (Frequency and Duration of Relationship) ถือเป็นปัจจัยที่นำไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์ โดยเฉพาะความผูกพันและความมีอิทธิพลต่อกันและกันในด้านพฤติกรรม กล่าวคือ ยิ่งบุคคลมีความสัมพันธ์กับอีกบุคคลหนึ่งบ่อยครั้งและมีระยะเวลาของการรู้จักกันนานเพียงใด ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคน จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมของกันและกันมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากว่ามีความผูกพันมาก แต่ความถี่ของความสัมพันธ์อย่างเดียว นั้น ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเพียงพอที่จะทำนายอิทธิพลของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือพฤติกรรมของบุคคลได้ จำเป็นต้องมีปัจจัยด้านระยะเวลาและบทบาทของความสัมพันธ์ด้วย

สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

จากกรอบการวิเคราะห์ที่ทั้งสี่ประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 1



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Research Conceptual Framework)

### ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เพื่อมุ่งศึกษาเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย โดยมีหน่วยในการวิเคราะห์ เป็นระดับปัจเจกบุคคล เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย (แรงงานนักเรียนไทย - ออส) จำนวน 15 คน ซึ่งทำงานในนครซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแรงงานนักเรียนไทย - ออสทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีบอกต่อ (Snowball Technique)

สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเอง ทั้งนี้ ก่อนการเก็บข้อมูลได้ประสานงานไปยังกลุ่มเป้าหมาย ผ่านการสื่อสารออนไลน์ เช่น การโทรศัพท์ผ่านโปรแกรม We Chat และ Skype การประสานข้อมูลผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ Facebook เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลกับแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย เพื่อทำการนัดหมายสัมภาษณ์ผ่านทางช่องทางดังกล่าว ในการเริ่มต้นเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้แนะนำตัวต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงผลที่จะได้จากการวิจัย เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเข้าใจ และทราบถึงเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ พร้อมให้คำรับรองว่าจะมีการเก็บข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นความลับ และนำข้อมูลไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นเท่านั้น

จากนั้นจึงเริ่มทำความเข้าใจด้วยการสอบถามในเรื่องทั่วไป ที่ไม่สร้างความอึดอัดใจแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ไม่รีบเร่งรัดเข้าสู่คำถามที่เจาะลึก แต่จะปล่อยให้การสนทนาชักถามดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ พร้อมกับสังเกตอาการปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผ่านทางสีหน้า และน้ำเสียง (กรณีสัมภาษณ์ผ่านโปรแกรม We Chat และ Skype) และถ้อยคำ (กรณีสัมภาษณ์ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ Facebook) เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สอบถามรายชื่อเพื่อนที่เป็นแรงงานนักเรียนไทย-ออสของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผ่านการสัมภาษณ์แล้ว ซึ่งคาดว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ โดยขอให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผ่านการสัมภาษณ์แล้ว แนะนำเพื่อนรายหน้าที่ตนเองรู้จักเพื่อทำการสัมภาษณ์เป็นรายต่อไป

สำหรับการตรวจสอบความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ของข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการไตรภาคี แบบต่างแหล่งข้อมูล (Data Source Triangulation) กระทำโดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลในหลายแหล่งข้อมูลกระจายกันไปตามพื้นที่ทำงานในนครชิดนีย์ และประเภทของงานที่แรงงานนักเรียนไทย - ออสปฏิบัติอยู่

การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย เริ่มด้วยการตรวจสอบข้อมูลที่ได้ทุกวัน จากนั้นทำการจัดระบบของข้อมูลด้วยการจำแนก และจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลในแต่ละประเด็นและหาข้อสรุป โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก มาจัดระเบียบทางกายภาพของข้อมูล ได้แก่ การถอดเทปบันทึกเสียงและบรรณาธิกรณข้อมูลจากบันทึกสนาม (Field Note) แล้วจัดพิมพ์ข้อมูลลงเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม Microsoft Word จากนั้นจึงโอนข้อมูล (Assigning) เข้าสู่โปรแกรม ATLAS.ti โดยทำการให้หมายเลขบรรทัดข้อมูล คัดเลือกข้อความสำคัญ (Quotations) ลงรหัสข้อมูล (Coding) และจัดหมวดหมู่และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ (Networking) นำไปสู่การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อแยกแยะ ติความ เปรียบเทียบ หาความสัมพันธ์และแบบแผนในปรากฏการณ์ เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2550: 46) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังลักษณะการทำงาน และเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส

นอกจากนี้ ในส่วนของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมอย่างง่าย (Social Network Analysis: SNA) โดยใช้โปรแกรม UCINET สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากการจับคู่ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานนักเรียนไทย - ออสที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคน ก่อนใช้คำสั่งของโปรแกรมเพื่อให้แสดงผลความสัมพันธ์ออกมา จากนั้นจึงทำการแสดง



สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

ผลลัพธ์เป็นภาพจำลองเครือข่ายทางสังคมผ่านโปรแกรม Netdraw

อนึ่ง เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางของกรอบจริยธรรมการวิจัย ชื่อของแรงงานนักเรียนไทย - ออส และชื่อสถานที่บางแห่งที่ใช้ในการนำเสนอเป็นชื่อสมมติทั้งสิ้น

## ผลการวิจัย

ในการนำเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย (1) ข้อมูลทั่วไปของแรงงานนักเรียนไทย-ออส (2) การสร้างเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส (3) ลักษณะของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส และ (4) ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส โดยมีรายละเอียด ดังนี้

### 1. ข้อมูลทั่วไปของแรงงานนักเรียนไทย - ออส

จากการสัมภาษณ์แรงงานนักเรียนไทย - ออส ทั้ง 15 คน ซึ่งเป็นแรงงานนักเรียนไทยที่ทำงานในนครซิดนีย์ แยกเป็นแรงงานชาย จำนวน 9 คน และหญิง จำนวน 6 คน มีอายุระหว่าง 24 - 31 ปี ภูมิลำเนาส่วนใหญ่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 คน รองลงมา คือ ภาคกลาง 3 คน และภาคเหนือ 2 คน พำนักอาศัยในนครซิดนีย์ระหว่าง 2 - 5 ปี โดยผู้ที่พำนักอาศัยยาวนานที่สุดเป็นการเข้ามาศึกษาในออสเตรเลียเป็นครั้งที่สาม โดยทั้งหมดยังมีสถานะเป็นนักเรียน (Student) ตามหนังสืออนุญาตเข้าเมือง (VISA) โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาแบบฝึกอาชีพหรืออาชีวศึกษา (Vocational Training or Education) และการเรียนภาษาอังกฤษ (General English Course) โดยมีแรงงานนักเรียนไทย - ออส 5 คนที่ยังเรียนภาษาอยู่ ส่วนอีก 10 คน กำลังเรียนประกาศนียบัตรธุรกิจ (Diploma of Business) และประกาศนียบัตรการท่องเที่ยว (Diploma of Tourism) ซึ่งเป็นเหมือน “ยันต์กันผี” ในการรักษาสถานะ “นักเรียน” ของตนเอาไว้ เพราะในการเรียนจริง ๆ ส่วนใหญ่จะเรียนแค่สัปดาห์ละ 2 - 3 วัน และเป็นไปอย่างไม่จริงจังเท่าใดนัก ด้านภูมิหลังทางการศึกษา พบว่า แรงงานนักเรียนไทย - ออสเกือบทั้งหมดสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ในหลากหลายสาขา เช่น ครุศาสตร์ วิทยาการจัดการ พัฒนาชุมชน เกษตรศาสตร์ เป็นต้น มีเพียง 2 คน ที่สำเร็จการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ในสาขาบริหารธุรกิจ (การบัญชี) สำหรับวิธีการเดินทางย้ายถิ่นของแรงงานนักเรียนไทย - ออสกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เดินทางผ่านบริษัทบริการจัดหาสถานศึกษา รองลงมา คือ ผ่านเครือข่ายทางสังคม เช่น ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง โดยมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางอยู่ระหว่าง 100,000 - 300,000 บาท

โดยเฉพาะผู้ที่เดินทางผ่านบริษัทบริการจัดหาสถานศึกษา จะเสียค่าใช้จ่ายในส่วนของค่าบริการเพื่อให้ได้เอกสารอนุญาตเข้าเมืองและสถานที่เรียนภาษาและวิทยาลัย เพื่อเรียนประกาศนียบัตรสูงกว่าสองแสนบาทเลยทีเดียว ส่วนลักษณะงานที่ทำในออสเตรเลีย มักเป็นงานที่ใช้แรงงาน ได้แก่ แรงงานรับจ้างทั่วไปในตลาด ผู้ช่วยพ่อครัว พนักงานหลังร้านอาหารเพื่อเตรียมวัตถุดิบ พนักงานปิ้งย่าง พนักงานล้างจาน พนักงานขายของหน้าร้าน พนักงานทำความสะอาด บริกรในร้านอาหาร และพนักงานควบคุมที่จอดรถในห้างสรรพสินค้า และเกือบทั้งหมดมักทำมากกว่าหนึ่งงานเพื่อให้มีรายได้มากขึ้น

## 2. การสร้างเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับแรงงานนักเรียนไทย - ออส ทั้ง 15 คน พบว่ามีกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การมีความสัมพันธ์ส่วนตัวและประสบการณ์ร่วม การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน การประสานผลประโยชน์ และการขยายตัวของเครือข่ายทางสังคม โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

### ขั้นที่ 1 การมีความสัมพันธ์ส่วนตัวและประสบการณ์ร่วม

ในการเริ่มต้นกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส โดยทั่วไปมักเริ่มจากการมีพื้นฐานความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือรู้จักกันตั้งแต่อายุในประเทศไทยแล้ว โดยส่วนใหญ่จะเป็นเพื่อนที่รู้จักกันมาก่อนหรือเรียนหนังสือในสถาบันเดียวกัน รองลงมาคือเป็นญาติพี่น้อง และมีเพียง 3 คนที่เพิ่งมารู้จักกันที่ออสเตรเลีย ในส่วนของการติดต่อความสัมพันธ์ทางสังคมในระหว่างที่อยู่อาศัยในออสเตรเลีย มักเริ่มจากการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ Facebook ซึ่งนำมาสู่การทำกิจกรรมทางสังคมในวงเล็ก ๆ มาก่อน โดยเฉพาะกิจกรรมทางสังคมในระดับปัจเจก เช่น การนัดกันไปท่องเที่ยวหรือรับประทานอาหารร่วมกันในยามว่าง การไปทำบุญ ณ วัดไทยในซิดนีย์ เป็นต้น ก่อนจะพัฒนามาสู่การสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านการทำงาน คำแนะนำในการใช้ชีวิตในต่างประเทศ และทรัพยากรส่วนตัว และด้วยการที่มีพื้นฐานจากการเป็นคนที่รู้จักกันมาก่อน ทำให้เขาเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันในระดับหนึ่ง เมื่อมารวมกลุ่มเป็นเครือข่ายทางสังคม จึงถูกถักทอขึ้นเป็นเครือข่ายแบบหลวม (Loosely Network) บนพื้นฐานความสัมพันธ์ส่วนตัวและประสบการณ์ร่วม สำหรับเหตุผลของการสร้างเครือข่ายทางสังคมนั้น แรงงานนักเรียนไทย - ออส ส่วนใหญ่ระบุว่าเป็นไปเพื่อการรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก โดยเฉพาะความต้องการเพื่อนและที่ปรึกษาในการใช้ชีวิต

สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

และปรับตัวในต่างแดน ซึ่งหลายคนยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ยากที่สุดในการใช้ชีวิตที่ออสเตรเลีย เพราะในช่วงแรกที่มาถึงแทบทุกคนจะมีปัญหาคิดถึงบ้าน และสื่อสารกับคนท้องถิ่นไม่ได้ จึงต้องการความช่วยเหลือจากเพื่อนคนไทยเป็นอย่างมาก

ในระยะเริ่มต้นของกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส นี้ จะเริ่มจากการสร้างเครือข่ายย่อยที่มีสมาชิกของเครือข่าย ประมาณ 3 - 4 คน โดยมีบุคคลที่ทำหน้าที่ “คนกลาง” (Broker) ซึ่งเป็นศูนย์กลาง (Center) ของเครือข่าย คอยเชื่อมโยงและประสานงานสมาชิกผ่านกิจกรรมทางสังคม และมีบ้างที่ใช้กิจกรรมการทำงานเป็นส่วนประกอบในการชักจูงความสัมพันธ์ในเครือข่ายทางสังคม โดยกิจกรรมทั้งสองมีทั้งที่ดำเนินการแบ่งแยกกัน และดำเนินการควบคู่กันไป โดยไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน หรือเป็นทางการ

### ขั้นที่ 2 การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

ระยะต่อมาภายในเครือข่ายทางสังคม จะเริ่มมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Exchange Interaction) ระหว่างแรงงานนักเรียนไทย - ออส ในเครือข่ายย่อยที่มีสมาชิก 3 - 4 คน โดยมักเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรัพยากรในการดำรงชีวิตในประเทศออสเตรเลีย เช่น สถานที่ซื้ออาหารราคาถูก ร้านค้าของคนไทย รวมถึงข้อมูลการทำงานของแต่ละคนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีบางรายทำงานที่เดียวกัน และมีบางรายที่มีการชักชวนให้ไปทำงานเพื่อทดแทนแรงงานเก่าที่ลาออกไปทำงานที่อื่น นอกจากนี้แรงงานส่วนใหญ่ยังใช้การพูดคุยแลกเปลี่ยนและช่วยติวหนังสือให้กัน เนื่องจากว่าแรงงานนักเรียนไทย - ออส เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่มีสถานะ “นักเรียน” ในการเข้ามาพำนักในออสเตรเลีย ดังนั้น จึงยังจำเป็นต้องเข้าเรียนสัปดาห์ละ 2 - 3 วัน และมีการทดสอบด้วย ดังนั้น หนทางที่จะรักษาสถานภาพ “นักเรียน” เพื่อจะแฝงตัวทำงานต่อจึงต้องรวมกลุ่มกันเพื่อติวข้อสอบกันเสมอ

ในระยะนี้ บทบาทของบุคคลที่ทำหน้าที่ “คนกลาง” ของเครือข่ายย่อยแต่ละกลุ่ม ที่คอยเชื่อมโยงและประสานงานสมาชิกผ่านทางกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมการทำงาน และกิจกรรมการเรียน จะเริ่มมีความเข้มข้นขึ้น ในส่วนของกิจกรรมการทำงาน แรงงานนักเรียนไทย - ออส คนกลางบางรายเริ่มมีบทบาทในการแสวงหาแหล่งงานให้สมาชิกของเครือข่าย รวมถึงการให้คำปรึกษาในการใช้ชีวิตในต่างแดน ทำให้บทบาทการเป็น “ผู้นำ” ของเครือข่ายค่อนข้างเด่นชัด แต่ก็เป็นไปได้ในลักษณะแลกเปลี่ยนกัน ในฐานะคนเท่าเทียม ในส่วนของบทบาทการเรียน ขึ้นอยู่กับว่าเครือข่ายทางสังคมย่อยมีสมาชิกคนใดพอจะมีความสามารถที่จะอธิบายหรือ “ติว” ให้เพื่อนเข้าใจได้ มีบางส่วน

ใช้การแลกเปลี่ยนทรัพยากรทางการศึกษา เช่น ให้วิทยานิพนธ์ตีพิมพ์ภาษา หรือให้คำแนะนำ  
ชื่อเว็บไซต์ที่จะช่วยเสริมความรู้แก่เพื่อนสมาชิก

### ขั้นที่ 3 การประสานผลประโยชน์

โดยทั่วไปแล้ว แรงงานนักเรียนไทย - ออส มักจับกลุ่มเป็นเครือข่ายย่อย บางราย  
เมื่อรู้จักกันระดับหนึ่งแล้วมักมีการชักชวนให้เข้ามาพักอาศัยในอพาร์ทเมนต์เดียวกัน  
ซึ่งสำหรับแรงงานนักเรียนไทย - ออส ส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่รวมกันอย่างแออัด หน่วยงาน  
5 - 8 คน เพื่อประหยัดค่าเช่าที่มีราคาแพงมากเมื่อเทียบเป็นเงินบาทไทย เมื่ออาศัยอยู่ด้วย  
กันก็มักมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันและสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เริ่มมีการ  
ชักชวนให้ไปทำงานร่วมกัน บางเครือข่ายเมื่อมีกำลังคนมากขึ้นการต่อรองที่จะ “รับงาน”  
จากนายจ้างก็ง่ายขึ้น ยกตัวอย่างการรับงานทำความสะอาด บริษัททำความสะอาด  
มักอาศัยแรงงานชั่วคราว เช่น แรงงานนักเรียนไทย - ออสนี้ เพราะค่าแรงจะจ่ายตาม  
ผลงานรายชั่วโมง และไม่ต้องดูแลเรื่องสวัสดิการสังคม แรงงานนักเรียนไทย - ออส จึงได้รับ  
การประสานงานขอกำลังคนให้ทำงาน ยังมีกำลังแรงงานจำนวนหนึ่งที่พอจะทำงานเป็น  
ทีมได้ ไม่ต้องประสานจากหลายกลุ่ม บริษัทยิ่งพอใจ จึงเป็นที่มาของการรวมทีม เพื่อ  
“รับงาน” เป็นกรณีไป ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำงานประจำของตน

ในขณะนี้ บทบาทของบุคคลที่ทำหน้าที่ “คนกลาง” ของเครือข่ายย่อย ที่คอย  
เชื่อมประสานสมาชิกผ่านทางกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมการทำงาน จะเริ่มมีความ  
เข้มข้นขึ้น โดยกิจกรรมสำคัญที่พบในเครือข่ายย่อยบางส่วน คือ การนัดกันระหว่างเพื่อน  
สมาชิกของเครือข่ายรับงาน ดังที่กล่าวถึงในข้างต้น โดยแรงงานนักเรียนไทย - ออส  
คนกลางจะทำหน้าที่ประสานการทำงานกับนายจ้างโดยตรง ซึ่งทำให้บทบาทของการเป็น  
ผู้นำเครือข่ายเริ่มเด่นชัดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลางจะยังคง  
วางตัวเป็นเสมือนเพื่อนสมาชิกทั่วไป โดยไม่ได้แสดงตัวว่าเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย  
แต่จะใช้การยอมรับจากเพื่อนสมาชิกของเครือข่ายเป็นตัวตัดสินมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ  
วิถีปฏิบัติของคนไทยทั่วไป ที่ไม่ชอบคนที่แสดงตัวว่าเหนือผู้อื่น แต่จะนิยมในตัวผู้ที่  
“ทำมากกว่าพูด” ทำให้แรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลางได้รับความเคารพนับถือ  
และยกย่องเป็นตัวแทนของเครือข่ายจากเพื่อนสมาชิก

### ขั้นที่ 4 การขยายตัวของเครือข่ายทางสังคม

ในระยะสุดท้ายของกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียน  
ไทย - ออส จะเป็นการขยายตัวของเครือข่ายทางสังคมในแนวนอน (Horizontal Extend)

สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

ซึ่งมักดำเนินการผ่านความสัมพันธ์ส่วนตัวของแรงงานนักเรียนไทย - ออสเป็นหลัก โดยใช้ การแนะนำผ่านคนกลางภายในเครือข่าย ตัวอย่างเช่น กรณีของ “ปาน” “เทพ” “ชาย” “กล้วย” และ “เดช” ซึ่งต่างก็เป็นแรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลางของเครือข่ายย่อย และมีความสนิทสนมกันมาตั้งแต่ต้น เนื่องจากทั้ง 5 คน ต่างมีประสบการณ์เข้ามา “เรียน หนังสือเพื่อทำงาน” ในออสเตรเลียเป็นระยะเวลาานาน 3 - 5 ปี ทำให้รู้ “ทางหนີที่โล่” ในการดำรงชีวิตในต่างถิ่นเป็นอย่างดี ทำให้การเชื่อมโยงไปยังสมาชิกของเครือข่ายย่อย ของเพื่อนทำได้ง่าย เช่น กรณีของ “ปาน” แรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลางคนสำคัญ ที่ได้รู้จักกับ “ออย” ผ่านทางการแนะนำของ “เดช” แรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลาง อีกคนหนึ่งที่ได้รู้จัก หรือกรณีของ “เล้ง” แรงงานนักเรียนไทย - ออสที่รู้จักกับ “กล้วย” แรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลาง ผ่านการแนะนำของ “ชาย” แรงงานนักเรียน ไทย - ออสคนกลางอีกคนหนึ่งที่ได้รู้จัก ซึ่งทั้งสองตัวอย่างดังกล่าว จัดเป็นการสร้างเครือข่าย ทางสังคมผ่านคนกลางระหว่างเครือข่ายย่อย และมักมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Exchange of Interactions) แผงฝังอยู่ในการถักทอความสัมพันธ์ เช่น การแลกเปลี่ยน ข้อมูลการทำงาน การขอแลกเปลี่ยนงาน และการช่วยเหลือกันเป็นการส่วนตัว เป็นต้น

ในระบะนี้ บทบาทของบุคคลที่ทำหน้าที่ “คนกลาง” ของเครือข่ายย่อยแต่ละ เครือข่ายมีความเด่นชัดในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมต่อเพื่อขยายเครือข่ายทางสังคมให้มีความ กว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นการถักทอเครือข่ายผ่านกระบวนการ “ตัวแทน” และนำมาสู่การเป็น “คนรู้จักกัน” ในที่สุด

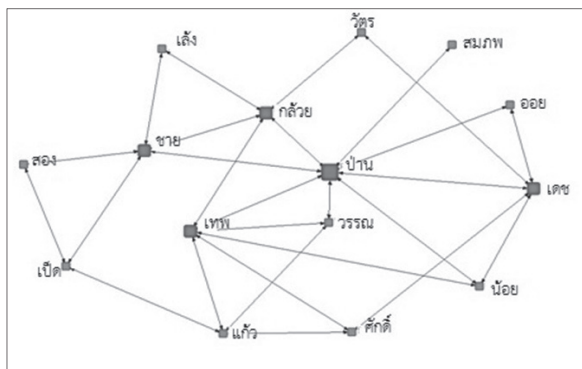
อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออสจะมีการ ขยายตัวจากเครือข่ายย่อยที่มีสมาชิก 3 - 5 คน ผ่านผู้นำหรือคนกลางจนกลายเป็น เครือข่ายทางสังคมขนาดใหญ่ขึ้นก็ตาม แต่ความเข้มแข็งของเครือข่ายที่ยึดโยงกับระดับ ความผูกพัน (Ties) ระหว่างกันของแรงงานนักเรียนไทย - ออสนั้น ยังไม่อาจกล่าวได้ว่า มีความผูกพันสูงมาก เพราะเป็นการยึดโยงผ่านรูปแบบของ “คนรู้จักกัน” เท่านั้น ดังนั้น ภาพของเครือข่ายใหญ่จึงยังคงเป็นเพียงเครือข่ายแบบหลวม (Loosely Network) เท่านั้น

### 3. ลักษณะของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดเครือข่ายทางสังคม ที่เป็นชุดของความเกี่ยวพัน (Knot) และผูกพันระหว่างกันของปัจเจกบุคคล ซึ่งประกอบขึ้นเป็นกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ บนพื้นฐาน ของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยการเกี่ยวพันกันของ คนในสังคมจะสะท้อนภาพระดับความเข้มข้นของเครือข่าย กล่าวคือ ในกรณีบุคคลที่มีคน รู้จักมากหรือมีความสัมพันธ์กับคนจำนวนมากแสดงว่าบุคคลนั้นมีเครือข่ายของความ

เกี่ยวพันที่หนาแน่น (Density Knit) ซึ่งตรงกันข้ามกับบุคคลที่รู้จักกับคนอื่นน้อย แสดงว่า บุคคลนั้นมีเครือข่ายของความเกี่ยวพันที่หลวม (Loosely Knit) (Wasserman and Faust, 1999: 121) เช่นเดียวกับรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส ที่พบว่า เป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ (Informal Network) กล่าวคือ เกิดจากการรวมตัวกันในระดับปัจเจกบุคคลของแรงงานนักเรียนไทย - ออส ในฐานะคนรู้จักกัน ไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งขององค์กร หรือสถาบันแต่อย่างใด การเกาะเกี่ยวภายในเครือข่ายเป็นไปอย่างหลวม ๆ (Loose Linking) โดยมีปรากฏในรูปแบบของคนรู้จักกัน เพื่อนที่เคยเรียนหนังสือด้วยกันมาก่อน หรือมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันในอดีต

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับแรงงานนักเรียนไทย - ออส ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้ง 15 คน ทำให้ทราบถึงการเกี่ยวพันกันในรูปแบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของแรงงานนักเรียนไทย - ออส ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ประกอบกันเป็นเครือข่ายทางสังคม และสามารถเขียนแบบจำลองความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคม โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันภายในเครือข่ายทางสังคม ดังแสดงในภาพที่ 2



ภาพที่ 2 แบบจำลองความสัมพันธ์ของเครือข่ายแรงงานนักเรียนไทย - ออส ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เมื่อพิจารณาภายในเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส พบว่า มีการเชื่อมโยงกันทั้งหมด โดยมี “ปาน” แรงงานนักเรียนไทย - ออส ซึ่งมีประสบการณ์เข้าและออก ประเทศออสเตรเลียถึงสามครั้งเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย เมื่อพิจารณาจากจำนวนคู่ความสัมพันธ์ที่มีในเครือข่าย พบว่า มีแรงงานนักเรียนไทย - ออสที่มีความ

สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

สัมพันธ์ด้วยถึง 8 คน ซึ่งนับว่ามีความหนาแน่น (Density) ของความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคมนี้สูงที่สุด และครึ่งหนึ่งของแรงงานนักเรียนไทย - ออสที่ “ปาน” มีปฏิสัมพันธ์มีบุคคลที่เป็นเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายย่อย (Sub - Network) ที่มีแรงงานนักเรียนไทย - ออส ที่มีความสัมพันธ์ด้วยเครือข่ายละ 5 - 6 คน ประกอบด้วย เครือข่ายย่อยของ “เทพ” “ชาย” “กล้วย” และ “เดช” เป็นที่น่าสังเกตว่าในแต่ละเครือข่ายย่อยดังกล่าว ส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ยกเว้นคู่เดียว คือ “ชาย” กับ “กล้วย”

นอกจากนี้ เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส ยังมีลักษณะเป็นเครือข่ายระดับเดียว (One - Mode Network) ซึ่งเป็นการวัดความสัมพันธ์ในระดับคู่ความสัมพันธ์ (Level of Pair of Actor) หรือระหว่างตัวแสดงด้วยกันเองพิจารณาต่อคู่ (Wasserman and Faust, 1999: 122) ทั้งในเครือข่ายใหญ่ และเครือข่ายย่อย และมีลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เป็นเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงกัน (Connected Network) อย่างทั่วถึงครอบคลุมทั้งเครือข่ายทางสังคมใหญ่ (Wasserman and Faust, 1999: 124) โดยมีแรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลาง ทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยง (Link) ระหว่างเครือข่ายย่อยหนึ่งไปยังอีกเครือข่ายย่อยหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม แรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลางที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายย่อยที่กล่าวถึงดังกล่าว กลับไม่ใช่จุดตัด (Cut Point) ของเครือข่ายทางสังคมที่หากไม่มีจุดเชื่อมโยงนั้นแล้วจะทำให้เครือข่ายย่อยระหว่างพื้นที่ถูกตัดขาด (Disconnected) ออกจากกัน (Wasserman and Faust, 1999: 124) เช่น ในกรณีของเครือข่ายย่อยที่มี “เทพ” เป็นคนกลางเชื่อมโยงไปยังเครือข่ายย่อยอื่น หากขาด “เทพ” ไป ยังคงมีสมาชิกเครือข่ายคนอื่นที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน นั้นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงที่หลากหลายครอบคลุมของสมาชิกในเครือข่าย ที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายโดยไม่ต้องพึ่งพาแรงงานนักเรียนไทย-ออสคนใดคนหนึ่งเป็นการเฉพาะ ซึ่งสะท้อนความเข้มแข็งที่ถูกถักทอขึ้นของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส ยกเว้น ในกรณีของ “สมภพ” ที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายคนเดียวที่มีความเสี่ยงจะถูกตัดออก (Cut - off) หากไม่มีคนกลางอย่าง “ปาน” ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญคือตัวของสมภพเองพึ่งเดินทางมาเรียนและทำงานในออสเตรเลียเพียง 2 - 3 เดือนเท่านั้น จึงยังไม่มีโอกาสที่จะสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น

กล่าวได้ว่าลักษณะของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออสสามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ เป็นเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงกันแบบหลวมเป็นเครือข่ายระดับเดียว และเป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ

#### 4. ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมตามกรอบแนวคิดของ Wasserman & Faust (1999: 122 - 127) ในสี่ประเด็นสำคัญ พบว่ามีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

##### ประเด็นที่ 1 บทบาทของสมาชิกภายในเครือข่ายทางสังคม (Role of Social Network Member)

เมื่อพิจารณาบทบาท (Role) ของสมาชิกภายในเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส ทั้งในเครือข่ายย่อยและเครือข่ายใหญ่แล้ว พบว่า มีลักษณะเป็นบทบาทแบบทวิสัมพันธ์ (Bi - Relation Roles) ที่มีฐานมาจากรูปแบบของการเกาะเกี่ยวกันภายในเครือข่าย อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับบทบาทที่ทำในกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมการทำงาน โดยความเข้มข้นของบทบาทจะปรากฏชัดเจนในเครือข่ายย่อยที่มีแรงงานนักเรียนไทย - ออส คนกลางเป็นจุดศูนย์กลางของเครือข่าย โดยเฉพาะ “ปาน” ที่เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายย่อย ที่มีแรงงานนักเรียนไทย - ออส ที่มีความสัมพันธ์ด้วยเครือข่ายละ 5 - 6 คน และแสดงบทบาทในการเป็นตัวแทนในการติดต่อประสานการทำงานกับนายจ้างในพื้นที่นครชิดนีย์ และให้ความช่วยเหลือสมาชิกแรงงานนักเรียนไทย - ออส คนอื่น ๆ ทั้งเรื่องส่วนตัว และการทำงาน แต่แรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลางจะวางตัวเป็นเสมือนเพื่อนสมาชิกทั่วไป ไม่ได้ทำตัวให้โดดเด่นเกินสมาชิกคนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของคนไทยทั่วไป ที่ไม่ชอบคนที่แสดงตัวว่าเหนือผู้อื่น แต่จะนิยมผู้ที่ “ทำมากกว่าพูด” ทำให้แรงงานนักเรียนไทย - ออส คนกลางได้รับการยอมรับจากเพื่อนสมาชิก และยกย่องเป็นตัวแทนของเครือข่ายในการประสานงานกับเครือข่ายอื่น ๆ นอกจากนี้ แรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลางยังเปิดโอกาสให้สมาชิกของเครือข่ายแสดงบทบาทได้อย่างเต็มที่ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมการทำงาน เช่น การให้แรงงานนักเรียนไทย - ออสคนอื่นเป็นตัวตั้งตัวตีในการจัดกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มบ้าง หรือการให้บทบาทในการช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกของเครือข่ายใหญ่ที่เชื่อมโยงมาจากเครือข่ายย่อยอื่น การวางบทบาทของแรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลางเช่นนี้ ทำให้บรรยากาศของเครือข่ายมีความเป็นมิตรภาพและเกิดการยอมรับนับถือซึ่งกันและกันมากที่สุด

##### ประเด็นที่ 2 พื้นฐานความสัมพันธ์กับทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

จากบทบาทของแรงงานนักเรียนไทย - ออสที่กล่าวถึงในหัวข้อที่ผ่านมา โดยเฉพาะบทบาทในการเข้าถึงแหล่งงาน โดยอาศัยการมีเครือข่ายส่วนบุคคล (Personal



สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

Network) นำไปสู่เครือข่ายการทำงานเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการทำงานในต่างประเทศนั้น แม้ว่าแรงงานนักเรียนไทย - ออสส่วนใหญ่กล่าวว่าเป็นเสียงเดียวกันว่าการรวมกลุ่มเป็น เครือข่ายนี้ เป็นไปเพื่อการรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นเหตุผลลำดับแรก แต่เมื่อ พิจารณาให้ลึกกลงไปจะพบว่าการรวมตัวเป็นเครือข่ายของแรงงานนักเรียนไทย - ออส เหล่านี้ มักเป็นไปตามเหตุผลในเชิงผลประโยชน์ (Benefit Rational) มากกว่า เพราะการ จะเข้าถึงการทำงานอื่นนอกจากที่ตนได้รับจากการสมัครผ่านบริษัทจัดหาสถานที่เรียน จำเป็นต้องประสานงานกับเพื่อนนักเรียนไทยหรือแรงงานนักเรียนไทย - ออสคนอื่น ดังนั้น แรงงานนักเรียนไทย - ออสจึงต้องพยายามทำความรู้จัก รักษาความสัมพันธ์ และสร้าง เครือข่ายทางสังคมเอาไว้เพื่อใช้ในการทำงาน โดยจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทั้งที่อยู่ในรูปของข้อมูล เช่น ข้อมูลตำแหน่งงาน การรวมกลุ่ม “รับงาน” โดยมัก แฝงอยู่ในรูปของกิจกรรม เช่น การประสานความร่วมมือในการทำงาน การแลกเปลี่ยน และที่ อยู่ในรูปของผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงิน กิจกรรมสังสรรค์ หรือสิ่งของ เช่น มีครั้งหนึ่งที่ “กล้วย” ซึ่งรับงานต่อจาก “ปาน” แต่ตัวเองติดธุระด่วนต้องเดินทางไปต่างเมือง จึงได้ขอ แลกช่วงเวลาว่างกับ “เทพ” โดยทั้งคู่ได้แจ้งให้ “ปาน” ทราบแล้ว นอกจากแลกช่วงเวลา ว่างกัน “กล้วย” ยังตอบแทน “เทพ” ด้วยการเลี้ยงเครื่องดื่มและให้เครดิต Sticker Line อีกด้วย ตัวอย่างนี้มีความสอดคล้องกับฐานคติของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ที่กล่าวว่า การกระทำระหว่างกันของบุคคลกระทำโดยอาศัยการโต้ตอบ ซึ่ง พิจารณาจากรางวัลกับการลงโทษ หรือความพอใจกับความไม่พอใจ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนการกระทำระหว่างกัน ตลอดจนการพิจารณาจากการที่ได้รับความพึงพอใจสูงสุด (กำไร) เมื่อได้ลงมือกระทำไปแล้ว (การลงทุน) และคิดว่าการกระทำหรือการตอบแทนจาก ผู้อื่น ทำให้ผู้กระทำมีความพอใจเป็นอย่างมาก (Ritzer, 1992; Chamaratana et.al, 2010) นอกจากนี้ กรณีดังกล่าวยังอาจพิจารณาในเชิงการผูกความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรม ร่วมที่เป็นการติดต่อสัมพันธ์แบบข้ามกิจกรรม (Transactional Contract) หรือกล่าวอีก นัยหนึ่ง คือ การที่แรงงานนักเรียนไทย - ออสรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อการรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัว และมีการให้ประโยชน์ต่อเพื่อนแรงงานนักเรียนไทย - ออสนั้น ด้วยมุ่งหวัง ผลประโยชน์ตอบแทนจากเพื่อนแรงงานนักเรียนไทย - ออส เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของ การทำงานเช่นกัน รวมไปถึงยังเป็น “การสานสัมพันธ์” อีกทางหนึ่งด้วย

### ประเด็นที่ 3 ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ (Directional Flow)

เมื่อพิจารณาในบริบทของแรงงานนักเรียนไทย - ออสที่มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนและประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน เราจะพบว่า มีรูปแบบทั้งการได้รับผลประโยชน์ในลักษณะที่เท่าเทียมและไม่เท่าเทียมกัน ตัวอย่างเช่น แรงงานนักเรียนไทย - ออส อาจตอบแทนเพื่อนนายหน้าด้วยการแลกเปลี่ยนชั่วโมงการทำงานที่เท่ากัน ซึ่งนับเป็นการแลกเปลี่ยนที่สมดุล (Balance Reciprocity) ในทางตรงกันข้ามแรงงานนักเรียนไทย - ออส ผู้หนึ่งอาจตอบแทนเพื่อนนายหน้าที่ช่วยทำงานแทนด้วยการแบ่งเงินค่าแรงตามจำนวนชั่วโมงที่เพื่อนทำแทน แต่เมื่อตนได้ช่วยเหลือเพื่อนนายหน้าที่เป็นคู่แลกเปลี่ยนนั้น ด้วยการทำงานแทนเช่นกัน กลับได้รับการตอบแทนด้วยการพาไปรับประทานอาหารและเครื่องดื่มหรือสิ่งของอื่น ซึ่งเมื่อเทียบมูลค่าของผลตอบแทนทั้งสองย่อมไม่เท่าเทียมกัน อย่างแน่นอน และนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนที่ไม่สมดุลกัน (Negative Reciprocity) ดังกรณีตัวอย่างของ “กล้วย” และ “เทพ” ที่กล่าวถึงในหัวข้อที่ผ่านมา แต่หากวัดคุณค่า (Value) ของสิ่งตอบแทนที่คู่แลกเปลี่ยนต่างยอมรับซึ่งกันและกันนั้น ทำให้เห็นว่า “มูลค่า” ในการแลกเปลี่ยนไม่ได้มีความสำคัญไปกว่า “คุณค่า” ของการแลกเปลี่ยนแต่อย่างใด นอกจากนี้ ระบบของคุณค่าในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมยังหมายรวมถึง “ความพึงพอใจ” ในการแลกเปลี่ยน ที่แรงงานนักเรียนไทย - ออส ในฐานะผู้ให้ยอมให้เกิดทิศทางการไหลของความสัมพันธ์เทไปทางคู่แลกเปลี่ยนด้วยความเต็มใจ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับความผูกพันส่วนตัวของคู่แลกเปลี่ยน รวมถึงเงื่อนไขความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power Relation) ของคู่ความสัมพันธ์ด้วย ยกตัวอย่างเช่น แรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลางคนสำคัญอย่าง “ปาน” ซึ่งมีภาพของการเป็นตัวแทนแห่งตัวแทน (Broker of Brokers) ในเครือข่ายทางสังคมเด่นชัดมากแม้เขาจะวางตัวเสมือนเพื่อนสมาชิกทั่วไป แต่เขาก็ได้รับการยอมรับนับถือจากเพื่อนสมาชิกของเครือข่าย ดังนั้นหากเขาต้องการความช่วยเหลือจากสมาชิกคนใด เขามักจะได้รับการช่วยเหลือโดยไม่จำเป็นต้องตกลงว่าจะให้ผลตอบแทนอย่างไรกับคู่แลกเปลี่ยน แต่คู่แลกเปลี่ยนจะให้ความช่วยเหลือก่อนเสมอ และมักเป็นเหตุผลส่วนตัวหรือความพึงพอใจส่วนตัวเป็นหลัก

### ประเด็นที่ 4 ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ (Frequency and Duration of Relationship)

ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ ถือเป็นปัจจัยที่นำไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์ในลักษณะการเกิดความสัมพันธ์เชิงซ้อน และในทำนองเดียวกันความถี่ของความ

สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

สัมพันธ ก็เป็นผลเนื่องมาจากความสัมพันธ์เชิงซ้อน ความผูกพันและควมมีอิทธิพลต่อกัน และกันในด้านพฤติกรรมนั้น จึงขึ้นอยู่กับความถี่และความบ่อยครั้งของการพบปะสัมพันธกัน และขึ้นอยู่กับช่วงระยะเวลาของความสัมพันธ์ด้วย ยิ่งบุคคลมีความสัมพันธ์กับอีกบุคคลหนึ่งบ่อยครั้งและมีระยะเวลาของการรู้จักกันนานเพียงใด ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคน จะมีอิทธิพลกำหนดพฤติกรรมของกันและกันมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากว่ามีความผูกพันมาก แต่ความถี่ของความสัมพันธ์อย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะทำนายอิทธิพลของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือพฤติกรรมของบุคคลได้ (Wasserman and Faust, 1999: 126) เช่นเดียวกับกรณีของแรงงานนักเรียนไทย - ออส ที่แม้ว่าจะมีการทำงานร่วมกับเพื่อนแรงงานนักเรียนไทย-ออสในสังกัดบริษัทหรือเป็น “ทีมงาน” เดียวกัน เช่นในกรณีเครือข่ายของ “ชาย” ที่มีสมาชิกหลายคน คือ “ปาน” “เล้ง” “กล้วย” “สอง” และ “เป็ด” แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเพื่อนแรงงานนักเรียนไทย - ออสทั้งห้าคนนี้จะมีควมผูกพันหรือมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของ “ชาย” มากเท่าใดนัก ในทางตรงกันข้ามเขากลับมีความสนิทสนม และผูกพันกับเพื่อนแรงงานนักเรียนไทย - ออสที่เคยทำงานด้วยกันแต่ย้ายไปทำงานที่อื่น ซึ่งไม่ได้อยู่ในเครือข่ายนี้ หรือเพื่อนที่เรียนหนังสือจบกลับเมืองไทยไปแล้ว และเพื่อนไม่ได้เจอกันนานหลายปีแล้วก็ตาม ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าระยะเวลาความสัมพันธ์ของแรงงานนักเรียนไทย - ออส มีอิทธิพลต่อระดับความผูกพันและพฤติกรรมของเขามากกว่าความถี่ของการพบปะกัน อย่างไรก็ตาม แรงงานนักเรียนไทย - ออส บางคนแม้จะมีระยะเวลาของความสัมพันธ์กับแรงงานนักเรียนไทย - ออสคนอื่นมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะแรงงานนักเรียนไทย - ออสที่มาจากสถานศึกษาเดียวกันในเมืองไทย แต่กลับมีความผูกพันไม่สูงนัก เช่น กรณีของ “ปาน” กับ “เทพ” ที่จบมาจากโรงเรียนเดียวกันแต่กลับเลือกที่จะพักอาศัยอยู่คนละที่ และต่างมีเครือข่ายย่อยที่มีสมาชิกที่ตนรู้สึกสนิทสนมกว่า ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะการที่เขาได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ และการได้เจอผู้คนในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ทำให้บทบาทของคู่ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ไม่เป็นไปตามหลักการของทฤษฎีข้างต้น

## บทส่งท้าย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส เป็นเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงกันแบบหลวม เป็นเครือข่ายระดับเดียว และเป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส เริ่มจากการมีพื้นฐานเป็นคนที่รู้จักกันมาก่อนจาก

เมืองไทย เมื่อย้ายถิ่นมาพำนักในประเทศออสเตรเลียก็มีการถักทอความสัมพันธ์ผ่านการทำกิจกรรมทางสังคมในวงเล็ก ๆ ในฐานะเพื่อนฝูงที่คอยให้กำลังใจกัน และแบ่งปันทรัพยากรระหว่างกัน พัฒนามาสู่การรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายทางสังคมแบบหลวม และมีลักษณะเป็นเครือข่ายย่อย 3 - 5 คน จากนั้นจึงเริ่มมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน และในระยะสุดท้ายจะเป็นการขยายตัวของเครือข่ายทางสังคม โดยยกระดับจากเครือข่ายย่อยกลายเป็นเครือข่ายใหญ่ แต่ก็มีลักษณะการเกาะเกี่ยวแบบหลวม ๆ ผ่านการเชื่อมโยงของแรงงานนักเรียนไทย - ออสคนกลางของแต่ละเครือข่ายย่อย ในส่วนของความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส พบว่า มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อน แม้จะมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เป็นหลัก แม้ว่าจะมีภาพของความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ฉาบผิวภายนอกเอาไว้ก็ตาม ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ของแรงงานนักเรียนไทย - ออส จะมีทั้งรูปแบบของการได้รับและให้ประโยชน์ระหว่างแรงงานนักเรียนไทย - ออส ที่เป็นคู่ความสัมพันธ์ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งที่สมดุลและไม่สมดุล โดยการแลกเปลี่ยนทั้งสองแบบดังกล่าว มักมีเหตุผลส่วนตัวหรือความพึงพอใจส่วนตัวเป็นหลัก ทั้งนี้ เป็นไปเพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายเอาไว้ และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานนักเรียนไทย - ออสในเครือข่ายทางสังคม ขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวของแรงงานนักเรียนไทย - ออสในเครือข่ายเป็นหลัก

จากผลการศึกษาดังกล่าว ที่ชี้ว่าเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส เป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ (Informal Network) เกิดจากการรวมตัวกันในระดับปัจเจกบุคคลในฐานะคนรู้จักกัน ถักทอกันขึ้นเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันในระดับเดียวกัน กล่าวคือการอยู่ร่วมกันในเครือข่ายด้วยความเป็น “เพื่อนร่วมชะตากรรม” หาได้มีใครเป็น “หัวหน้า” หรือ “ลูกน้อง” อย่างแท้จริง รวมไปถึงการเกาะเกี่ยวกันภายในเครือข่าย ก็เป็นไปอย่างหลวม ๆ (Loose Linking) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Ayuwat and Chamaratana (2013) ที่ชี้ว่าเครือข่ายของนายหน้าและสายนายหน้าที่ทำหน้าที่จัดส่งแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศเป็นเครือข่ายแบบหลวม ๆ และไม่เป็นทางการ แต่สิ่งหนึ่งที่แตกต่างกันอย่างสำคัญกับงานชิ้นนี้ คือ เครือข่ายของแรงงานนักเรียนไทย - ออส ไม่ได้อยู่บนฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ (Benefit Exchange) แต่เพียงอย่างเดียว ดังเช่นเครือข่ายนายหน้าและสายนายหน้าแรงงาน แต่พวกเขาได้ใช้ “ใจ” และ “ความเป็นเพื่อน” แลกเปลี่ยนกันเพื่อรักษาสถานภาพและความมั่นคงภายในเครือข่าย โดยชุดของความเกี่ยวพัน และผูกพันระหว่างกันของแรงงานนักเรียนไทย - ออส มักอยู่ในรูปของการ

สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

แสดงความห่วงใยฉันมิตร การให้ความช่วยเหลือในยามเพื่อนลำบาก ตลอดจนการร่วม “ลงแรง” ทำงานด้วยกันเพื่อแลกกับค่าตอบแทนสำหรับดำรงชีวิตในต่างแดน

หนึ่งในฐานคติของแนวคิดเครือข่ายทางสังคมซึ่งว่าการเกี่ยวพันของคนในสังคม จะสะท้อนภาพระดับความเข้มข้นของเครือข่าย กล่าวคือ ในกรณีบุคคลที่มีคนรู้จักมาก หรือมีความสัมพันธ์กับคนจำนวนมากแสดงว่าบุคคลนั้นมีเครือข่ายของความเกี่ยวพันที่หนาแน่น (Density Knit) ซึ่งตรงกันข้ามกับบุคคลที่รู้จักกับคนอื่นน้อย แสดงว่าบุคคลนั้นมีเครือข่ายของความเกี่ยวพันที่หลวม (Loosely Knit) (Wasserman and Faust, 1999: 121) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในบริบทของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออส กลับพบว่าแม้คนที่มีความเกี่ยวพันที่ไม่หนาแน่นมากนัก เช่น “สมภพ” “ออย” “วัตร” “เล้ง” “สอง” “เปิด” พวกเขากลับไม่รู้สึกว่าตนเองถูกโดดเดี่ยวหรือตัดขาดจากเครือข่ายทางสังคมนี้ แต่ได้พยายามทำความรู้จัก รักษาความสัมพันธ์ และสร้างเครือข่ายทางสังคมเอาไว้เพื่อใช้ในการทำงานและใช้ชีวิตในต่างแดน

นอกจากนี้ บนพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกัน และกัน บรรดาแรงงานนักเรียนไทย - ออส จำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่อยู่ในรูปของข้อมูลคำแนะนำ สิทธิประโยชน์และที่เป็นตัวเงิน กิจกรรมสังสรรค์ หรือสิ่งของตอบแทนน้ำใจ ซึ่งสอดคล้องกับฐานคติของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Ritzer, 1992; Chamaratana et.al, 2010) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การที่แรงงานนักเรียนไทย - ออส รวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อการรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัว และมีการให้ประโยชน์ต่อเพื่อนแรงงานนักเรียนไทย - ออส นั้น ด้วยเหตุที่มุ่งหวังผลประโยชน์ตอบแทนจากเพื่อนแรงงานนักเรียนไทย-ออส เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการทำงาน ตลอดจนการสานความสัมพันธ์ระหว่างหมู่มิตรสหายในฐานะ “คนหัวอกเดียวกัน”

จากผลการศึกษาในช่วงต้นจะเห็นได้ว่าเครือข่ายทางสังคมที่เกิดจากการรวมตัวอย่างหลวม ๆ ของแรงงานนักเรียนไทย - ออส และการร่วมกันทำงานภายในรูปแบบอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้ยากแก่การจัดการและให้ความช่วยเหลือหากเกิดปัญหาเกี่ยวกับการทำงานในประเทศออสเตรเลีย อีกทั้งในสถานะการทำงานของแรงงานนักเรียนไทย-ออสดังกล่าว หากได้เป็นไปตามกฎหมายแรงงานไม่ ด้วยเหตุว่าแรงงานนักเรียนไทย-ออสเหล่านี้เข้าเมืองมาในฐานะ “นักเรียน” มิใช่ “แรงงานย้ายถิ่น” อย่างไรก็ตาม ในความสัมพันธ์ที่ถักทอกันภายในเครือข่ายย่อยนี้ อาจเป็นตัวช่วยให้เกิดการกลายเป็นเครือข่ายที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ ในส่วนของการเข้าถึงแหล่งงานการทำงานในลักษณะผ่านการจัดหาสถานที่เรียน โดยบริษัทเอกชนในประเทศไทยนั้น

มีอาจนับเป็นการจัดหางานได้ จึงทำให้การคุ้มครองดูแลแรงงานนักเรียนไทย - ออส ไม่สามารถกระทำได้ในทางกฎหมาย

จากที่กล่าวมาในข้างต้น จึงทำให้เกิดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อกระทรวง การต่างประเทศและกระทรวงแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกวดขันการดำเนินงาน ของบริษัทจัดหาสถาบันการศึกษาที่มีการแอบแฝงลักลอบจัดหางาน ซึ่งมีการเรียกเก็บเงิน ค่าดำเนินการ ที่มีลักษณะเหมือน “ค่าหัว” ที่สูงถึงสองแสนบาท โดยไม่มีกฎหมายรองรับ จึงนับเป็นความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่แรงงานนักเรียนไทย หรือแรงงานนักเรียนไทย - ออส เหล่านี้ อีกทั้งควรอาศัยกลไกความร่วมมือจากเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียน ไทย - ออส ในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียน ไทย - ออส ให้มีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเสริมแรงด้วยการให้ความรู้ ผ่านเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทย - ออสอย่างเป็นระบบ รวมถึงผลักดันให้มีการพัฒนารูปแบบการคุ้มครองดูแลแรงงานนักเรียนไทย - ออสที่สอดคล้องกับบริบทจริง ที่สามารถคุ้มครองดูแลคนไทยในต่างแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

### กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยและเผยแพร่ผลการวิจัยจากกลุ่มวิจัยความ อยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Research Group on Wellbeing and Sustainable Development: WeSD) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

### เอกสารอ้างอิง

- ชาย โปธิสิตา. (2547). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. นครปฐม: สถาบันวิจัย ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2550). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การศึกษาเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 7). ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ. (2558). “สถิติแรงงานไทยไปต่างประเทศ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.overseas.doe.go.th>. [2558, เมษายน 2].

สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

- Ayuwat, Dusadee and Chamaratana, Thanapauge. (2013, December). **The Role of Labour Broker Networks in Setting the Price of Working Abroad for Thai Migrant Workers**. *Asia - Pacific Population Journal*. 28(2), 51 - 68.
- Boissevain, Jeremy. (1974). **Friends of Friends : Network, Manipulators and Coalitions**. Oxford: Basil Blackwell.
- Chanarnupap, Sansanee. (2013). From ‘Overseas Student’ to ‘Immigrant’: Thai Skilled Migration to Australia. **Kasetsart Journal (Social Science)**. 34(2), 514 – 524.
- Chamaratana, Thanapauge; Ayuwat, Dusadee; Knippenberg, Luuk; and De Jong, Edwin. (2010, November). Connecting the Disconnected: Back ground, practices and motives of labour brokers in Isan, Thailand - an explorative study. **The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences**. 5(5), 359 - 372.
- Creswell, J.W. and Plano - Clark, V.L. (2007). **Design and Conducting Mixed Methods Research**. New York: SAGE.
- De Jong, Edwin. (2008). **Living with the Death: The Economics of Culture in the Torajan Highlands**. Indonesia Nijmegen: CIDIN.
- De Nooy, Wouter; Batagelj, Vladimir and Mrvar, Andrej. (2005). **Exploratory Social Network Analysis with Pajek**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kilduff, Martin and Tsai, Wenpin. (2003). **Social Networks and Organizations**. London: SAGE Publication.
- Ritzer, George. (1992). **Sociological Theory** (3rd ed). New York: McGraw -Hill, Inc.
- Wasserman, Stanley and Faust, Katherine. (1999). **Social Network Analysis: Methods and Applications** (4th ed). New York: Cambridge University Press.